

TÜRKİYE TÜRKÇESİ AĞIZLARINDA KUŞ İSİMLERİ VE ONLARIN SİSTEMATIĞI

ŞERİF ALİ BOZKAPLAN

Yeryüzünde bugün mevcut olan milletlerin kültürleri, bir kaç müstesna pek fazla bir geçmişe sahip değildir. Çoğu Avrupa milletlerinin mâzîleri milâdî 7 veya 8. yüzyıllardan daha geriye gidemez. Türkler, kültürleri ve mâzîleri bakımından diğer milletlere nazaran fevkâlede bir üstünlüğe sahiptirler. Türk Dili'nin tarihi bilinen en eski yazılı belgesi 7. yüzyıldan kalma (687-692) yılları arasına ait olan *Çoyrın* yazıtıdır. Öte yandan Orta Asya'da yapılan bazı arkeolojik çalışmalarda ele geçen malzeme değerlendirildiğinde, Türklerin en eski kültür kalıntılarının milât öncesine uzandığını görüyoruz. Bu kadar eski maddî ve mânevî kültürün sahibi olan milletin kültür varlığı alelâde bir terkip olamaz, olmamalıdır.

Kültürün önemli bir parçası olan dil, kültür tarihini aydınlatmak bakımından önemlidir. Dil, birçok şeyin aynasıdır, yani bir milletin dilinde o milletin aksini buluruz. Bugüne kadar yapılan çalışmalar Türk Dili'nin diğer dillere olan birçok üstün yanlarının varlığını göstermiştir. Meselâ fiillerin kullanılış şekillerinin çokluğu, tekrarla ifâde kuvveti, zengin bir kelime hazinesi gibi üstünlükler mevcuttur. *Şırl şırl ak-*, *inim inim inle-* vb. yapılarla ifâde ettiğimiz duygu veya düşüncelerimizi başka dillerin çoğunda ifâde imkânı yoktur. Dilimizde, çevremizde gördüğümüz hemen hemen herşeye bir isim bulabilmekteyiz. Bu, Türklerin hem dilleriyle hem de düşünce sistemleriyle ilgilidir.

Türk düşünce sisteminin bir halkasını teşkil eden hayvan isimleri üzerinde çalışmak isteyince, konuyla ilgili fiş topladım. Başta Türk Dil Kurumu'nun yayınlamış olduğu *Derleme Sözlüğü* olmak üzere çeşitli ağız sözlüklerini tarayarak yaklaşık 7000 fiş düzenledim. Bunları kabaca bir tasnife tâbi tuttuğumda meselenin derinliği ortaya çıktı.

Türkiye Ağızlarındaki 'kuş adları' üzerine yapılan çalışmalar pek fazla değildir. Yapılanlar da direkt olarak değil de asıl konu ile ilgili olmasından ele alınmıştır. Bu konudaki en eski çalışma da Sir Denison Ross'a aittir.

Osman Nedim Tuna'nın 1957 yılında *VIII. Türk Dil Kurultayında Okunan Bilimsel Bildiriler*'de yayınlanan, "Köktürk yazıtlarında ölüm kavramı ile ilgili kelimeler ve 'kergek bol-' deyiminin izahı" adındaki maka-

lesinde ise, 'kergek' kelimesinin açıklaması bahsinde, kuşlara ad vermenin bazı özellikler taşıdığı belirtilmiş ve yapılan kısa bir tasnifte kuşların; geçimlerine (arıcıl), renklerine (yeşil ördek), yaşadığı yere (çamurcıl), yaptığı hareketlere (telken), çıkardığı sese (fizik), bir yapı özelliğine (burnu kızıl) ya da iki özelliğine (kara bataklık) göre adlandırıldığı açıklanmıştır.

Bu konuda üçüncü bir çalışma Osman Fikri Sertkaya'nın *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı Belleten 1982-1983* "Tanıtmalar" kısmında kuşlarla ilgili olarak verdiği tasnifî şemadır. Burada *kuş* son kelimesine dayanılarak, kuş adlarının Eski Türkçedeki durumu ile bugün Türkiye Türkçesindeki durumu karşılaştırılmak sûreti ile dört ayrı kategori kuş ismi verilmiştir. İlk kategoride Eski Türkçedeki *kuş* ekli şeklin, bugün Türkiye Türkçesinde aynen korunmasıyla meydana gelen teşkiller (msl. ETü. *baykuş* : TTü. *baykuş*), ikinci kategoride Eski Türkçedeki *kuş* ekli şeklin, bugün Türkiye Türkçesinde üçüncü teklik şahıs iyelik ekini almasıyla meydana gelen teşkiller (msl. ETü. *kıl kuş* : TTü. *kılkuyruk kuşu*), üçüncü kategoride Eski Türkçedeki *kuş* ekli şeklin, bugün Türkiye Türkçesinde eksiz olarak kullanılmasıyla meydana gelen teşkiller (msl. ETü. *turnyaya kuş* : TTü. *turna*) ve nihâyet son kategoride Eski Türkçedeki *kuş* ekli şeklin yerine, bugün Türkiye Türkçesinde başka bir adla kullanılan teşkiller (msl. ETü. *kara kuş* : TTü. *kartal*) verilmiştir.

Kuş adları Türk Dilinde büyük bir zenginlik gösterdiğinden çalışma sahası olarak yalnızca Türkiye sahası seçilmiştir. Toplanan yaklaşık 1600 fişten 560 madde başı seçilip, bunlar, standart Türkçe göz önüne alınarak ihyâ edilmiştir. Bunun yanında hemen madde başını takiben ağızlardaki çeşitli şekiller sıralanmıştır. Yabancı kelimeler ancak sonlarına Türkçe ek almışlarsa sınıflamaya dahil edilmiştir. İhyâ edilen şekillerin mânâları verilmemiş sadece bunlara kaynaklık eden ve ağızlarda geçen şekillere ait mânâlar gösterilmiştir.

İlgi çekici olması bakımından burada kısa birkaç misalle kuşların çıkardıkları seslerin (ötüşlerinin) efsânelerine yer vermek istiyoruz. Folklor açısından önemli olan bu malzeme, kuş adlarının hiçbirinin mesnetsiz olmadığını gösterebilir.

1. *Kuyruk sallayan kuşu* : Bu kuşun ötüşünün efsânesi oldukça ilgi çekicidir. Vaktiyle güzel bir kız ile yakışıklı bir delikanlı birbirlerini gizliden gizliye severlermiş. Günün birinde delikanlı sevdiği kıza bir yerde öpüvermiş. O günden sonra kız sevdiği delikanlıyı göremez olmuş. Artık onu görmekten tamâmen ümidi kesince Allah'a yalvarmış : "Allahım ne olur beni bir kuş yap da sevdiğim erkeği arayayım." Dilediği kabul olunan kız, bir kuş olup sevdiğini aramaya başlamış. Sevdiği delikanlının yaptığına biraz da kızgın kız, şu şekilde öterek yağız delikanlıyı aramaktaymış : "Öptü de koçtu da kaçtı da puşt, öptü de koçtu da kaçtı da puşt..." Halk arasında

'tin tin' kuşu diye de bilinen bu kuş, bundan böyle bu şekilde öterek hâlâ sevdiği delikanlıyı aratmaktaymış. (Bu efsâneyi Osman Nedim Tuna Silifke'nin Çavuşbucağı köyünde dinlenmiştir).

2. *Keklik* : Hz. Muhammed'in Mekke'den Medîne'ye göçü sırasında müşrikler Onun arkasından takibe başlarlar. Amaçları Hz. Muhammed'i öldürmektir. Müşriklerin yaklaştığı bir sırada Peygamberimiz bir mağaraya girip saklanır. Örümcekler de mağaranın ağzını hemen örterler. Müşrikler mağaranın önüne geldiklerinde, mağaranın karşısındaki bir keklik "kavakta (kabakta) kovukta kavakta kovukta..." şeklinde ötmeye başlar. Bunun üzerine Allah kekliği cezalandırmak üzere boynuna halka şeklinde bir renk çemberi takar. Buna halk arasında lanet halkası derler. Bu efsâneyi de Hocam Osman Nedim Tuna'dan dinledim.

3. *İshak kuşu* : Vaktiyle kadının biri İshak adındaki çocuğunu su getirmesi için bir su kıyısına gönderir. Aradan uzun bir süre geçmesine rağmen çocuk dönmez. Anne Allah'a duâ eder : "Allahım beni bir kuş yap ta çocuğumu her yerde arayabileyim." Bunun üzerine kadın bir kuş olur. Çocuğunu ismiyle çağırarak arar : "İshaak İshaak..." Bu efsâneyi de Hocam Osman Nedim Tuna Adana'nın Kadirli ilçesinde dinlemiştir. Bu efsânenin bir başka varyantı yine Adana'da şu şekildedir. Anne, İshak adındaki çocuğunu suya gönderir. Çocuk su alırken terliği suya düşer. Terliğini sudan kurtarmaya çalışan çocuk bu sefer suya kendisi düşer. Aradan bir süre geçip çocuk gelmeyince anne çocuğunu aramaya koyulur. Bulamayınca, Allah'a duâ eder : "Allahım beni kuş yap da çocuğumu arayayım." Bunun üzerine kadın kuş olur. Çocuğunu "terlik terlik" diye çağırarak arar.

4. *Kumru* : Benim doğduğum Menemen'e bağlı Helvacı Kasabasında "guuguukcuk guuguukcuk" şeklinde öten kuşa kumru derler. Bundan 15-20 yıl öncesine kadar köyde herkes yaz gelince yaylaya göçerdi. Kumrular da dahil olmak üzere diğer kuşlar köyde yalnız kalırdı. Birkaç ihtiyaç için köye uğrayan köylüler, kumrunun "guuguukcuk guuguukcuk" şeklindeki ötüşüne şöyle yorumlarlar : "Yuusuufcuk, Yuusuufcuk, herkes gitti biz kaaldık." Öte yandan bir arkadaşımın denlediğine göre kumru öterken başını öne eğmiş. Orada kumru dedikleri kuş "hak kur'an hak kur'an" şeklinde ötü-yormuş. Dmek oluyor ki kumru 'hak kur'an' şeklinde öterken aynı zamanda başını öne eğerek bir nevi ibâdet etmiş oluyor. Belki de bu yüzden halk kumrulara dokunmaz ve onlara kudsiyet atfeder. Bu tür efsâneler tabii konumuz dışında kalır.

Türkiye Ağızlarındaki kuş adları birçok fonetik farklarla görülmektedir. Misâller seçilirken mümkün olduğu kadar standart şekillerin verilmesine gayret edildiği için açıklamasına gerek görülmedi. Bununla birlikte bir hâdisenin üzerinde durmak yerinde olur. Aşağıda misâlleri verilen bu yapılar artık anlaşılmayan tek üyeli kalıpların iki üyeli kalıplara nasıl sokulduğunu, yani

aslı yapıya nasıl uydurulduğunu göstermesi bakımından ilgi çekicidir. Halk ağzında artık mânâsı unutulmuş kuş isimleri bilinen bir kelimeye bulaşarak (contamination) yeni şekillerle (yaklaştırmalarla, folketimology) ortaya çıkmaktadır. Türkiye Ağzlarındaki birçok kuş isminin aslı şekli ile psikolojik şekli yanyana yaşamaktadır.

ibibik > yiribik, yürübük

karçıga > kara çıga, kart çıga

kerkenez > kel kenez

kırgavul > kır havun

kırlangıç > gılın guş, kallen kuş, karan kuş, karna kuş

kukumav > gök güven

yapalak > yaba kulak

Kuşlara ad olan kelimelerde şekli olarak ilk göze çarpan özellik tek ya da iki kelimededen, nâdiren de üç kelimededen müteşekkil olmalarıdır. İki kelimededen müteşekkil yapılar (burada linguistic structure karşılığı olarak kullanıyoruz) umûmiyet itibarıyla Türkçe bir kaynağa dayanmaktadır. Meselâ, *ağaç delen* "Ağaçkakan kuşu" DS., C. I. s. 80; *burnu kızıl* "Kara tüylü, kırmızı gagalı, kargaya benzeyen bir kuş" DS., C. II, s. 801 vb. Üç kelimelik yapılara bakıldığında bunların da Türkçe kaynaklı olduğu görülür : *baştan kara kuşu* "Uzun kuyruklu, sarı tüylü, serçeye benzer bir kuş, baştan kara" DS., C. II, s. 566; *çoban aldatan kuşu* "Bir cins tarla kuşu" A. D. Der., C. II, s. 36 Tek kelimelik yapılarda Türkçe olanların bir hayli olduğunu görürüz. Yabancı kaynaklı olanların çoğu da Türkçe bir ek alarak fonksiyon bakımından yerleşmiştir.

İki kelimededen müteşekkil yapılar iki ana grupta toplanmıştır. İlk grupta 'kuş' kelimesi kullanılmadan meydana getirilen teşkiller yer almaktadır. Bunlar da çeşitli alt bölümlere ayrılmaktadır : Çevreye ait adlarla yapılanlar; *tahta delen* "Ağaçkakan" DS., C. X, s. 3803; *çoban aldatan* "Bir cins tarla kuşu" A. D. Der., C. II, s. 36; bir böcek veya hayvan adı ile birlikte kullanılanlar; *arı kıran* "Bal arılarını yiyerek geçinen, serçeden az büyük, türlü renkli ve bağ bozumu zamanı gelen bir göçmen kuş" DS., C. I, s. 317; *tavuk kapan* (tayuh gapan) "Çaylak kuşu; atmaca" Erz. İli Ağzları, C. III, s. 301; insan uzuvları ile yapılanlar; *boyun buran* "Bir çeşit kuş" Ds., C. II, s. 747; *kuyruk kaldıran* "sürekli kuyruğunu oynatan, serçe büyüklüğünde bir kuş, kuyruk kaldıran" DS., C. X, s. 3632, bkz. siksil.

Sıfatlar adlandırmada önemli bir yer tutmaktadır. Çeşitli kombinasyonlarla kullanılarak değişik şekiller meydana getirirler. Meselâ bir uzuv adı ile, *beli bağlı* "Kerkenez, atmaca, kartal yavrusu DS. C. II, s. 617, bir av kuşu, A. D. Der., C. I, s. 31; *imanı sarı* "Serçe büyüklüğünde, göğsü sarı ve turuncu renkte bir çeşit kuş" DS., C. VII, s. 2534; bir insan adı ile; *akça hacı* "Leylek, beyaz kartal" DS., C. I, s. 171; *kuru ali* "Balıkçıl" DS., C.

VIII, s. 3011; renk adları ile, *açık kara* "Atmaca türü" Rize İli Ağızları, s. 309; *boz kara* "Atmaca çeşidi" Rize İli Ağızları, s. 312. Yine sıfatların, uzuv adının iyelik ekini alarak birlikte meydana getirdikleri teşkiller bulunduğu gibi, doğrudan doğruya sıfatın uzuv adıyla birlikte yanyana kullanıldığı şekiller de görülüyor : *ak kanat* (I) "Beyaz kanatlı küçük bir kuş" DS., C. I, s. 155; *kara tırnak* "Atmaca" DS., C. VIII, s. 2653. Renkler uzuv adlarının niteleyicisi olabildikleri gibi, alet isimleri de kuşların sıfatı olabilmektedir : *balta baş* "Çavuş kuşu" DS., C. II, s. 511; *kepçe burun* "Bir çeşit yaban ördeği" DS., C. VIII, s. 2744.

Öte yandan kuş adlarının teşkilinde önemli bir yer tutan yapılar, umûmiyetle bir unsuru kuş adı olan yapılardır. Bir yapıda isim - sıfat eki ve kuş adı şeklinde geçen bu unsurlar; *palanlı karga* "Büyük ve kara renkli karga" DS., C. IX, s. 3383; *saplı karga* "Ala karga, saksagan" DS., C. X, s. 3542, başka bir yapıda belli bir yer adı ile birlikte kuş adının 3. teklik şahıs iyelik ekini almış şekli olarak görülür : *ada leyleği* "Irmak kenarlarında bulunan siyah bir kuş" DS., C. I, s. 62; *su çulluğu* "Gagası uzun bir çeşit ördek" DS., C. X, s. 3688.

Adlandırmada zengin bir grup olarak karşımıza çıkan, sıfat + kuş ismi yapısı, bir yerde kuşun rengini nitelerken; *ak serçe* "Boz renkli, beyaz benekli ve serçe büyüklüğünde bir kuş" DS., C. I, s. 161; *ala kaz* "Üstünde siyah benekler bulunan beyaz kanatlı, tavuk büyüklüğünde, uçar, eti yenir, ayakları perdeli yaban ördeği" DS., C. I, s. 190, öte yanda kuş adının sıfatı olabilmektedir : *kel karga* "Saksagan" DS., C. VIII, s. 2734; *kör serçe* "Serçe" DS., C. VIII, s. 2968.

Kuşlara ad vermede önemli bir yer tutan bir grup da kuş son unsuru ile yapılan teşkillerdir. Sıfatlardan, alet isimlerinden, yer isimlerinden, zaman ile ilgili isimlerden sonra, kuş son unsurunun getirilmesi ile meydana gelen yapılar iki şekilde görülmektedir. İlkinde, kuş unsuru eksiz olarak kullanılırken : *ak kuş* "Leşle geçinen büyük ve yırtıcı kuş, atmaca" DS., C. I, s. 157; *baltalı kuş* "Çavuş kuşu" DS., C. II, s. 512, ikincisinde kuş unsurunun 3. teklik şahıs iyelik ekiyle kullanımı söz konusudur. Bu unsur da bir canlı adından sonra; *arı kuşu* "Bal arılarını yiyerek geçinen, serçeden az büyük, türlü renkli ve bağ bozumu zamanı gelen bir göçmen kuş" DS., C. I, s. 318; *mustafa kuşu* "Çalı kuşu" DS., C. IX, s. 3223, bir bitki adından sonra; *arpa kuşu* "Tahıl tarlalarında bulunan serçe büyüklüğünde bir çeşit kuş" DS., C. I, s. 330; *börülce kuşu* "Güvercin büyüklüğünde göçmen bir av kuşu" DS., C. II, s. 772, bir eşya adından sonra; *bardak kuşu* "Ağaçlarda, taş kavuklarında bardak şeklinde yuva yapan bir kuş" DS., C. II, s. 529; *halı kuşu* "Gögsü ve kanatları sarı renkli, küçük bir kuş" DS., C. VI, s. 2260, yaşanan veya bulunan yer adından sonra; *çay kuşu* "Balıkçıl" DS., C. III, s. 1097; *ev kuşu* "Güvercin" DS., C. V, 1810; bir zaman unsurundan sonra; *akşam kuşu* "Ya-

rasa" DS., C. I, s. 162; *bahar kuşu* (bahar guşu) "Gök renkli, güvercin büyüklüğünde, eti yenir bir kuş" DS., C. II, s. 487, getirilerek birtakım isimler elde edilir.

Adlandırmada kullanılan bir başka yol, isim veya fiil kök ve gövdelerine uygun ekler getirmek sûretiyle meydana gelen yapılardır. İsimlere gelip uygun kelimeler yapan ekler şunlardır :

1. + ÇA : *dikençe* "Serçe kuşuna benzeyen, sarı renkli, ufak bir çeşit kuş" DS., C. IV, s. 1486; *karaca* (VII) "Eti yenen bir çeşit kuş" DS., C. VIII, s. 2639.
2. + ÇI : *çamurcu* "Balıkçıl" DS., C. III, s. 1066; *çiftçi* "Ekilmiş tohumları yiyerek geçinen küçük bir kuş" DS., C. III, s. 1205.
3. + ÇIk : *buğdaycık* (II) "Serçe" DS., C. II, s. 780; *sıçancık* "Kerke nez kuşu" DS., C. X, s. 3600.
4. + ÇII : *tavşancıl* (I) "Büyük, kara kartal" DS., C. X, s. 3848; *tarakçıl* "Başında tarak biçiminde tüyleri olan bir çeşit kuş" DS., C. X, s. 3831.
5. + ÇIn : *sinekçin* "Boz ve yeşilimsi renkli, küçük bir çeşit kuş" DS., C. X, s. 3639; *tarlacın* "Togyar kuşu, tarla kuşu" DS., C. X, s. 3834.
6. + LI : *halkalı* (III) "Üveyik kuşundan büyük, boynu beyaz bir çeşit kuş" DS., C. VII, s. 2261; *takkalı* (I) "Uzun gagalı, sarı tüylü bir çeşit kuş" DS., C. X, s. 3810.

Fiil köklerine gelip isim yapan en işlek ekler ise şunlardır :

1. - AgAn : *dalagan* (dalağan III) "Ördeğin daha iri bir cinsi, su kuşu" DS., C. IV, s. 1335; *kaçagan* (kaçağan II) "Av tutmayan evcil atmaca" DS., C. VIII, s. 2586.
2. - ALAk : *bağırtlak* (I) "Yabani ördeğe benzeyen, gece çok öten, koyu kurşunî renkli bir av kuşu" DS., C. II, s. 479; *bakalak* (II) "Boz renkli, tepeli bir çeşit tarla kuşu" DS., C. II, s. 490
3. - GAn : *telken* "Ağaçkakan" DS., C. X, s. 3871; *tünegen* (düneğen II) "Tünemeyi seven kuş, dâimâ tüneyen kuş" DS., C. X, s. 1630
4. - k : *cızlak* (VI) "Güvercin yavrusu" DS., C. III, s. 951; *pırlak* (II) "Avcıların kuş avlamak için kullandıkları avcı kuş" DS., C. IX, s. 3442.

Kuş adlarının yapımında çok kullanılan yollardan biri de tekrarlı isimler ve onomatopelerdir. Tekrarlı isimler, ilk unsurun ikinci defa tekrarlanmasıyla meydana gelen şekiller olup, ekli olanları da mevcuttur : *körkör* (I) "Kartal" DS., C. VIII, s. 2966; *dıra dıra* "Koyu yeşil renkli, arı kuşuna benzeyen, başlıca gıdası çekirge olan bir kuş" DS., C. IV, s. 1467; *dakdaka*

“Ağaçkakan kuşu” DS., C. IV, s. 1330; *kakavan* (V) “Konuşmayan papağan” DS., C. VIII, s. 2602. Ekli olarak yapılan onomatopelere misâl olarak da şu iki adı verebiliriz : *mitcik* “Serçe büyüklüğünde, boz renkli, boynunun altı kırmızı bir kuş” DS., C. IX, s. 3204; *çıtık* (III) “Çalı kuşu” DS., C. III, s. 1197. Onomatopelerde göze çarpan ilgi çekici bir yan vardır. İsimden fiil veya fiilden isim yapma eklerinin bazılarının onomatopelerde de kullanıldığı görülmektedir. Gerçek bir ek niteliği taşımayan bu eklere *pseudo suffix* (sözde ek) adı verilir. Bunlar Türk Dili'nin gerçek ve köklerine şekil bakımından benzetmek üzere yapılan teşkillerdir : *fidirik* “Çok küçük ve sarı tüylü bir kuş” DS., C. V, s. 1863; *türülük* “Ağaçkakan” DS., C. X, s. 4014.

Türkiye Ağızlarındaki kuş adlarının sistematigi üzerine yapılan bu çalışma bizi şu sonuçlara götürmektedir :

1. Verilen isimler kat'iyetle bir tesâdüfîlik arzetmeyip her biri belli bir mantık zinciri içerisinde verilmişlerdir.
2. Adlandırmada kullanılan malzeme tamamen gerçeğe dayanmaktadır. Yani verilen adlardaki sebepler gözle görülebilir veya mantikî olarak izâh edilebilir mâhiyettedir.
3. Adlandırmada seçilen ana noktalar; hayvanın fiziki yapısı (rengi, uzuvlarının durumu, vb.), yaşadığı yer, yaptığı hareketler, çıkardığı ses, yaşamak için kullandığı besin gibi temel husûsiyyetlerdir. Bunların içinde en çok kullanılan husûsiyyet hayvanın fiziki yapısı ile ilgili noktalardır : Rengi, kulağı, ibiği, gözü, ayağı, kuyruğu, boynu, tırnağı, vb. birtakım uzuvları
4. Kuşun yaptığı hareketler de ad vermek için yeter bir sebep teşkil ediyor.

Kullanılan bütün bu yollar belli bir sisteme dayanmaktadır. Bu yalnız kuş adlarında böyle değil, Türklerin yakın ilişkide buldukları çoğu maddî şeyler için aynıdır. Bu da gösteriyor ki Türkler, düşünürken belli noktalarda birlikte hareket etmektedirler. Var olan bir şeyden, bir gerçekten yola çıkmaktalar. Kuşa ad verirken onun sahip olduğu bir husûsiyetini göz önüne alıyorlar, onu kendilerinden bir parça sayıyorlar.

Daha şumullü yapılabilecek olan bu çalışmada, Türk kültür değerlerinin önemli yapı taşlarından olan kuş adlarının kaba bir tasnifi verilmeye çalışılarak, gelecekte yapılacak ilgili diğer çalışmalara zemin teşkil etmesi amacı güdülmüştür.

I. İKİ VEYA DAHA ÇOK KELİMEDEN YAPILANLAR :

A. *Kuş* kelimesi ile birlikte kullanılanlar

a. S a = renk adı

ak kuş ; “Leşle geçinen büyük ve yırtıcı kuş”, atmaca” DS., C. I, s. 157

- kara kuş* ; "1. Kartal" DS., C. VIII, s. 2648
 ; "2. Çaylak" DS., C. VIII, s. 2648
- kızıl kuş* ; "Doğan kuşu" DS., C. VIII, s. 2866
- gızıl guş* ; "Atmaca" DS., C. VI, s. 2070
- oy kuş* ;
- oy guş* ; "Av kuşu" DS., C. IX, s. 3300
- sarı kuş* ; "İncir kuşu" DS., C. X, s. 3545
- b. Sb = N + LI
- baltalı kuş* ; "Çavuş kuşu" DS., C. II, s. 512
- hayırlı kuş* ; "Baykuş" DS., C. VII, s. 2317
- takkalı kuş* ; "Başı sivri, serçeye benzer bir çeşit kuş" DS.,
 C. XII, Bk - I, s. 4734
- takgalı guş* ; "Çavuşkuşu, tarakçın" DS., C. XII, Ek-I,
 s. 4733
- tepeli kuş* ; "Tarla kuşu" DS., C. X, s. 3882
- c. Sc = V - IcI
- alıcı kuş* ; "Doğan, atmaca gibi et yiyen kuşlar" A. D.
 Der. C. I, s. 8
- vurucu kuş* ; "Yırtıcı kuş" DS., C. XI, s. 4108
- d. Sd = nitelik bildiren kelimeler
- baykuş* ;
- bagu* ; "Baykuş" A. Köy. Der. s. 389
- baguş* ; "Baykuş" DS., C. II, s. 472
- bayguş* ; "Baykuş" DS., C. II, s. 579
- çıplak kuş* ; "Yarasa" DS., C. III, s. 1184
- koca kuş* ; "Kartal" DS., C. VIII, s. 2892; DS., C. XII,
 Ek-I, s. 4562
- kör kuş* ; "Baykuş" DS., C. VIII, s. 2966
- ulu kuş* ; "Baykuş" DS., C. XI, s. 4035
- e.
- baştan kara kuş* ; "Uzun kuyruklu, sarı tüylü serçeye benzer
 bir kuş, baştan kara" DS., C. II, s. 566
- tulum boğaz kuş* ; "Boğazının altı şişkin, büyükcek bir çeşit
 kuş" DS., C. X, s. 3989
2. N kuş + u
- a. Na = bir canlı adı
- arı kuşu* ; "Bal arılarını yiyerek geçinen, serçeden az
 büyük türlü renkli ve bağ bozumu zamanı
 gelen bir göçmen kuş" DS., C. I, s. 318
- deve kuşu* ;
- deve guşu* ; "Divik de denilen, güvercin büyüklüğünde
 bir su kuşu" DS., C. IV, s. 1441

- hamsi kuşu* :
hamsi kuşu ; “Martı” DS., C. VII, s. 2269
-
- çavuş kuşu* ; “Çavuşkuşugillerden uzun yay biçimli gagalı, güvercinden küçük, başı sorguçlu kısa kanatlı bir kuş” TS., s. 172
- çingene kuşu* ;
çingen kuşu ; “Serçe kuşu” DS., C. III s. 1227
- hacı kuşu* ; “1. Baykuş” DS., C. VII s. 2248
“2. Kırlangıç” DS., C. VII, s. 2248
- ishak kuşu* :
ishak ; “Baykuş” DS., C. VII, s. 2555
- kız kuşu* ; “1. Başı sorguçlu küçük bir kuş, çulluk” DS., C. VIII, s. 2868
“2. Su kenarında yaşayan göçücü kuşlardan olup tepesinde uzanmış iki renkli tüy var” A. D. Der., C. I, s. 237
- kız guşu* ; “Erkeğinin göğüs ve boyun kısmı yeşil hareli, güzel sorguçlu olan, güvercinden ufak, siyah tüylü sarı ayaklı, eti yenen bir kuş” DS., C. VIII, s. 2862
- murat kuşu* ; “Baykuş” DS., C. IX, s. 3220
- mustafa kuşu* ; “Çalı kuşu” DS., C. IX, s. 3223
- b. N b = bir bitki adı
- arpa kuşu* ; “Tahıl tarlalarında bulunan serçe büyüklüğünde bir çeşit kuş” DS., C. I, s. 330
- börülce kuşu* ; “Güvercin büyüklüğünde göçmen bir av kuşu” DS., C. II, s. 772
- darı kuşu* ; “Serçe” DS., C. IV, s. 1371
- dut kuşu* ;
- tut kuşu* ; “Malum kuş. Bunun elâ kısmı çekirgeleri itlaf eder. G. Antep’te tut kuşu derler.” A. D. Der. C. I, s. 336 bkz. sığırcık
- incir kuşu* ; “Sarı asma da denilen serçe büyüklüğünde sarı bir çeşit kuş” DS., C. VII, s. 2539
- c. N c = bir eşya adı
- bardak kuşu* ; “Ağaçlarda, taş kovuklarında bardak şeklinde yuva yapan bir kuş” DS., C. II, s. 529
- boru kuşu* ; “Leş yiyen bir cins kuş” DS., C. II, s. 741
- halı kuşu* ; “Göğsü ve kanatları sarı renkli, küçük bir kuş” DS., C. VII, s. 2260

- sandal kuşu* ; “Sarı asma da denilen bir çeşit kuş” DS., C. X, s. 3535
- tarak kuşu* ;
- darak kuşu* ; “Çavuş kuşu” DS., C. IV, s. 1366
- yayık kuşu* ;
- yayık kuşu* ; “Bir çeşit orman kuşu” DS., C. XI, s. 4210
- d. N d = N + ÇI
- balıkçı kuşu* ;
- balıkçı kuşu* ; “Balıkçıl (kuş)” DS., C. II, s. 504; A. D. Der., C. I, s. 24
- baltacı kuşu* ; “Tarla kuşu” DS., C. II, s. 511
- bardakçı kuşu* ; “Tarla kuşu” DS., C. II, s. 529
- biçinci kuşu* ;
- biçinçi kuşu* ; “Ekin kaldırma zamanı görülen güzel sesli, turnaya benzeyen bir kuş” DS., C. II, s. 683
- çamurcu kuşu* ; “Balıkçıl” DS., C. III, s. 1066
- dikişçi kuşu* ; “Kamışlara otlarla yuva yapan bir cins kuş” Sayın Hocam O. N. Tuna’dan duydum
- helvacı kuşu* ; “Çulluk” DS., C. VII, s. 2337
- kaşıkçı kuşu* ;
- sabuncu kuşu* ;
- terzi kuşu* ; “Mısır, saz ve kamış yapraklarını büküp dikmek sûretiyle yuva yapan bir kuş” bk. *dikişçi kuşu*
- e. N e = yaşanan veya bulunulan yer adı
- cami kuşu* ;
- cami kuşu (II)* ; “1. Serçe” DS., c. III, s. 854
“2. Kırlangıç” DS., C. III s. 854
- çalı kuşu* ; “Serçelerden, başı koyu kırmızı olup gövdesine doğru rengi açılan, çalılık yerleri seven ötücü bir kuş” TS., s. 166
- çay kuşu* ; “Balıkçıl” DS., C. III, s. 1097
- çayır kuşu* ;
- çipilden kuşu* ; “Bataklıkta yaşayan bir kuş” DS., C. III, s. 1233
- deniz kuşu* ;
- diken kuşu* ; “Saka kuşu” DS., C. IV, s. 1486
- ev kuşu* ; “Güvercin” DS., C. V. s. 1810
- köy kuşu* ; “Serçe” DS., C. VIII, s. 2984; A. D. Der., C. I, s. 252
- ören kuşu* ; “Baykuş” DS., C. IX, s. 3346

- su kuşu* ;
- su guşu* ; “Su kuşu” DS., C. XII, EK-I, s. 4707
- tarla kuşu* ; “bk. adam aldatan kuşu”
- f. N f = zamanla ilgili adlar
- akşam kuşu* ; “Yarasa” DS., C. I, s. 162
- bahar kuşu* ;
- bahar guşu* ; “Gök renkli, güvercin büyüklüğünde, eti yenir bir kuş” DS., C. II, s. 487
- fırtına kuşu* ; “Perde ayaklardan, kıvrık gagalı, engin denizlerde gemileri günlerce izleyen, dalgaların üzerine konan bir kuş, deniz ördeği” TS., s. 296
- gece kuşu* ; “Yarasa” DS., C. VI, s. 1958
- karanlık kuşu* ; “Yarasa” DS., C. VIII, s. 2651
- kar kuşu* ; “İspinoz” DS., C. VIII, s. 2664
- yağmur kuşu* ; “Uzun bacaklılar takımından, kısa boyunlu, kabarık ve gagalı, ayakları üç parmaklı, küçük bir kuş olup bataklıklarda ve su kenarlarında yaşar” TS., s. 841
- g. N g = N 1 N 1
- gukguk kuşu* ; “Guguk kuşu” DS., C. VI, s. 2190
- tura tura kuşu* ; “Karga cinsinden, göğsü ve kanatları yeşil, ormanda yaşayan bir çeşit kuş” DS., C. X, s. 3994
- h. N V-An kuşu
- adam aldatan kuşu* ; “Tarla kuşu” DS., C. I, s. 63
- çoban aldatan kuşu* ; “Bir cins tarla kuşu” A. D. Der., C. II, s. 36
- B. Kuş kelimesi olmadan kullanılanlar
(Kuş türleri)
1. N (+ K) V - An
- a. Na = çevreye ait adlar, + K = hal eki, V - = fiil, -An = partisip eki
- eksizler :*
- ağaç delen* ; “Ağaçkakan kuşu” DS., C. I, s. 80
- çam delen* ; “Ağaçkakan kuşu” DS., C. III, s. 1064
- tahta delen* ; “Ağaç delen” DS., C. X, s. 3803
- taş atan* ; “Keklik” DS., C. X, s. 3839
- yel kesen* ; “Kerkenez kuşu” DS., C. XI, s. 4236
- ekliler :*
- çama çakan* ; “Ağaç kakan” DS., C. III, s. 1063
- çaydan çapan* ; “Batman kuyruk adı verilen bir kuş” A. D. Der., C. II, s. 31

- göre göçen* ; "Serçe tutan bir çeşit kuş" DS., C. VI, s. 2158
- b. Nb = böcek veya hayvan adı
- arı kıran* ; "Bal arılarını yiyerek geçinen, serçeden az büyük türlü renkli ve bağ bozumu zamanı gelen bir göçmen kuş" DS., C. I, s. 317
- balık yutan* ;
- balıkçudan* ; "Balıkçıl" DS., C. II, s. 504
- dana kaldıran* ; "1. Kuzgun" DS., C. IV, s. 1356
"2. Akbaba" DS., C. IV, s. 1356
- kuruk kapan* ;
- kurruk kapan* ; "Civciv kapan yırtıcı bir kuş" DS., C. VIII, s. 3009
- tavuk kapan* ;
- tayuh - gapan* ; "Çaylak kuşu; atmaca" Erz. İli Ağzıları C. III, s. 301
- c. N c = İnsanlarla ilgili adlar, uzuv adları
- boyun buran* ; Bir çeşit kuş" DS., C. II, s. 747
- çağa boğan* ; "Gece kuşu" DS., C. III, s. 1034
- çoban aldatan* ; "Bir cins tarla kuşu" A. D. D., C. II, s. 36
- kuyruk kaldıran* ; "Sürekli kuyruğunu oynatan, serçe büyüklüğünde bir kuş, kuyruk kaldıran" DS., C. X, s. 3632, bkz. siksil
- kuyruk sallayan* ; "Serçegillerden, kanatları ve vücudunun üst kısmı külrengi, alt kısmı değişik sarı olan, uzun kuyruklu küçük bir kuş, yontkuşu" TS., s. 529
- d. N d = Tabiat taklidi kelimeler
- hart kakan* ; "Ağaçkakan" DS., C. VII, s. 2296
- tak delen* ; "Ağaçkakan" DS., C. X, s. 3807; DS., C. XII, Ek-I, s. 4733
- tık delen* ; "Ağaçkakan" DS., C. XII, Ek-I, s. 4758
2. N + (s)I S N = Uzuv adı, +(s)I = iyelik eki, S = sıfat
- ağzı sarı* ;
- âzı sarı* ; "Küçük, yavru kuş" Ds., C. XII, Ek-I, s. 4437
- beli bağlı* ; "1. Kerkenez" DS., C. II, s. 617
"2. Atmaca" DS., C. II, s. 617
"3. Kartal yavrusu" DS., C. II, s. 617
"4. Bir av kuşu" A. D. Der., C. I, s. 31
- burnu kızıl* ; "Kara tüylü, kırmızı gagalı, kargaya benzeyen bir kuş" DS., C. II, s. 801
- burnu uzun* ;
- burunuzun* ; "Gagası uzun kuş" DS., C. II, s. 805

- civcivi kara* ;
civciviğara ; “Baştan kara denilen, güzel öten bir cins kuş” DS., C. III, s. 988
- çitağı kızıl (?)* ;
çita kızıl ; “Atmaca çeşidi” Rize İli Ağızları, s. 314
dalı kara ; “Omuzunda kara tüyleri olan beyaz güvercin” DS., C. IV, s. 1344
- göğsü sarı* ;
goğsü sarı ; “Daha çok çalılıklarda yaşayan, serçe büyüklüğünde, göğsü sarı bir kuş” DS., C. VI, s. 2095
- götü sarı* ;
gotü sarı ; “Kuyruğu ve kuyruk altı sarı, serçe büyüklüğünde bir kuş” DS., C. VI, s. 2108
- imarı sarı* ; “Serçe büyüklüğünde, göğsü sarı ve turuncu renkte bir çeşit kuş” DS., C. VII, s. 2534

3. S N S = sıfat, N = İsim

a. Na = İnsanlarla ilgili adlar

- akbaba* ;
akbuba ; “Akbaba kuşu” DS., C. XII, Ek-I, s. 4410
akca baba ; “Akbaba” DS., C. I, s. 145
akçı baba ; “İri bir çeşit kuş” DS., C. I, s. 146
akça hacı ; “1. Leylek” DS., C. I, s. 144
“2. Beyaz kartal” DS., C. I, s. 144
- ala baba* ; “Akbaba” DS., C. I, s. 171
ala çavuş ; “Hüthüt, ibibik, taraklı denilen kuş” DS., C. I, s. 180
- ala merdinli* ; “Bir çeşit güvercin” DS., C. I, s. 193
cüvek nene ; “Serçeden küçük, boz renkli bir kuş” DS., C. III, s. 1029
- hacı baba* ; “Leylek” DS., C. VII, s. 2248
kuru ali ; “Balıkçıl” DS., C. VIII, s. 3011
malkadın ; “Baykuş” DS., C. IX, s. 3113; Eskişehir Ağzı, s. 2

b. N b = renk adları

- açık kara* ; “Atmaca türü” Rize İli Ağızları, s. 309
ahmak sarı ; “Sarı renkli bir kuş” DS., C. I, s. 132
boz kara ; “Atmaca çeşidi” Rize İli Ağızları, s. 312
cin kara ; “Karabaş kuşu” DS., C. III, s. 981
kara kızıl ; “Atmaca çeşidi” Rize İli Ağızları, s. 322
ufak kara ; “Atmaca çeşidi” Rize İli Ağızları, s. 334

- c. S c = renk adları, N c = uzuv adları
- ak baş (II)* ; "1. Şahinden büyük av kuşu" DS., C. I, s. 142
 "2. Kuş, avcı kuşu" Antalya Ağzı, s. 68
- ak kanat (I)* ; "Beyaz kanatlı küçük bir kuş" DS., C. I, s. 155
- ak kuyruk* ; "Tavuk yiyen bir çeşit kuş" DS., C. I, s. 157
- akça kanat (I)* ; "DS., C. I, s. 145 bkz. akca hacı
- ala baş (I)* ; "Baş tüyleri karışık renkli bir çeşit kuş" DS.,
 C. I, s. 173
- ala kabak (I)* ; "1. Ağaçkakan kuşu" DS., C. I, s. 189
 "2. Palamut yiyen, sesleri yansıtan karga büyüklüğünde bir çeşit kuş" DS., C. XII, Ek-I, s. 4414
 "3. Saksığana benzer, palamutluk yerlerde yaşar bir kuş" A. D. Der., C. I, s. 7
- alaabak* ; "1. Kabak sarısı renginde, alacalı, kargaya benzer bir çeşit kuş" DS., C. I, s. 170
 "2. Ala karga (eti yenir)" DS., C. I, s. 170
- alâbak* ; "Saksığana benzer bir çeşit kuş" DS., C. I, s. 172
- alagabak* ; "1. Saksığan" DS., C. I, s. 186
 "2. Siyahlı beyazlı güvercin büyüklüğünde bir kuş" DS., C. I, s. 186
 "3. Palamut, mısır yiyen ve sesleri taklid eden bir çeşit kuş" DS., C. I, s. 186
- alağabak* ; "DS., C. I, s. 188 bkz. alagabak-1, alagabak-3
- alağbak* ; "Siyahlı beyazlı, güvercin büyüklüğünde bir kuş" DS., C. I, s. 188
- ala kabış* ; "Alaca karga" DS., C. I, s. 189
- alâ'bış* ; "Bir çeşit saksığan" DS., C. I, s. 174
- alagabış* ; "DS., C. I, s. 186 bkz. ala kabış
- alağabaş* ; "Tüyü siyahlı beyazlı ve tepeli bir kuş" DS., C. I, s. 188
- ala kanat* ; "Büyük ve boz renkli yaban güvercini" DS., C. I, s. 189
- ala ganat* ; "Beyaz kanatlı yabancı güvercin" DS., C. I, s. 187
- ala takaç* ; "DS., C. I, s. 201" bkz. ala kabak (I)-1
- altın baş (III)* ; "Baykuş" DS., C. I, s. 231; A. D. Der., C. I, s. 10
- kara baş (III)* ; "Çitlembik kuşu" DS., C. VIII, s. 2638
- kara çığa* ; "Atmaca" DS., C. VIII, s. 2641

- kart çığa* ;
kart çıga ; “DS., C. VIII s. 2670” bkz. kara çığa
kara patak ; “Karatavuk kuşu” DS., C. VIII s. 2652
kara tırnak ; “Atmaca” DS., C. VIII, s. 2653
kızıl göğüs ; “Serçe büyüklüğünde, göğüs kısmı kırmızımsı bir çeşit dağ kuşu” DS., C. VIII, s. 2865
sarı baş (II) ; Parlak ve düzgün tüylü, küçük bir çeşit kuş” DS., C. X, s. 3544
sarı göde ; “Kartaldan küçük, yırtıcı bir kuş” DS., C. X, s. 3545
yeşil baş ; “1. Yeşil başlı yaban ördeği” DS., C. X, s. 4255
“2. Erkek ördek” DS., C. X, s. 4255

d. S d = sayı adları, N d = uzuv adları

- kırk kanat* ; “Kuyrukları fazla tüylü olan güvercin” A. D. Der., C. I, s. 232

- tek bağırsak* ; “Bir çeşit av kuşu, çulluk” DS., C. X, s. 3862

e. S e = başka sıfatlar, N e = uzuv adları

- cır büyük* ; “Sığircık kuşu” DS., C. III, s. 926
çatal kuyruk ; “Kırlangıç” Rize İli Ağızları, s. 313
kel ibik ; “Çavuş kuşu” DS., C. VIII, s. 2732
kokar ibik ; “Çavuş kuşu, ibibik” DS., C. VIII s. 2904
yir ibik ; “Çavuş kuşu” DS., C. XI s. 4279
yürubuk ; “DS., C. XI, s. 4333 bkz. yiribik

f. S f = sıfat, N f = eşya adı

- ala kaşık* ; “Alaca karga” DS., C. I, s. 190
altın tas ; “Tüyleri sarı ve mavi renkli olan bir çeşit kuş” DS., C. I, s. 232

- cici don* ; “1. Tarla kuşu” DS., C. III, s. 958
“2. Bir cins kuş ismi” A. D. Der., C. I, s. 57

- sarı sandal* ; “İncir kuşu” DS., C. XII, s. 4672

g. S g = renk, N g = hayvan veya bitki adı

- ger ördek* ; “Dişi ördek” DS., C. VI, s. 2006
göğel ördek ; “Yeşil ördek” DS., C. VI, s. 2128
gök eşek ;
goğeşşak ; “Boz renkte, leyleğe benzeyen bir su kuşu” DS., C. VI, s. 2095

- sarı asma* ; “İncir kuşu” DS., C. X, s. 3544

4. N 1 N 2 N 1 = isim N 2 = uzuv adı

- a. N 1a = hammadde veya âlet olarak kullanılan eşya, N 2a = uzuv adı
balta baş ; “Çavuş kuşu” DS., C. II, s. 511

- batman kuyruk* ; "1. Bir çeşit kuş" DS., C. II, s. 572
 "2. Bir kuş ismi olup bu kuşa kuyruk sallayan da denir." A. D. Der, C. II, s. 14
- biz burun* ; "Bir cins av ördeği" DS., C. II, s. 713
- biz kuyruk* ; "Siyah başlı, sivri, uzun kuyruklu bir yaban ördeği" DS., C. II, s. 714
- çıra burun* ; "Siyah tüylü 3-4 cm. uzunlukta çıra renginde gagası olan bir cins kuş" DS., C. III, s. 1185
- deri kanat* ; "Yarasa" DS., C. IV, s. 1434
- kayış kanat* ; "Yarasa" DS., C. VIII, s. 2701; A. D. Der., C. I, s. 212
- kepçe burun* ; "Bir çeşit yaban ördeği" DS., C. VIII, s. 2744
- kepçe gaga* ; "1. Bir çeşit yaban ördeği" DS., C. VIII, s. 2744
 "2. Bir ördek cinsi" A. D. Der., C. II, s. 88
- kıl ağız* ; "Puhu kuşu" DS., C. VIII, s. 2792
- kıl ibik* ; "Ağaçkakan kuşu" DS., C. VIII, s. 2799
- kıl kuyruk* ; "1. Boz renkte, kuyruğu uzun, ilkbaharda görülen bir çeşit yaban ördeği" DS., C. VIII, s. 2800
 "2. Çulluk" DS., C. VIII, s. 2800
 "3. Bir ördek cinsi" A. D. Der., C. II, s. 91; Çarşamba Ağzı, s. 92
- kıl guyrük* ; "Bir çeşit su kuşu" DS., C. VIII, s. 2796
- yaba kulak* ; "Baykuş" Sayın Hocam O. N. Tuna'dan duydum.
- b. N 1a = meyve adı, N 1b = uzuv adı
- dut ibik* ;
- dubibik* ; "Tarla kuşu" DS., C. IV, s. 1595
- elma baş* ; "Kırmızı başlı, eti yenebilen, ördek cinsinden bir kuş" DS., C. V, s. 1725
- alim baş* ; "Bir çeşit ördek" DS., C. I, s. 222
5. N 1 + (s)I N 2 + (s)In + DA
- arşunu götünde* ; "Kuyruğu uzun bir çeşit karga" DS., C. I, s. 333

(Kuş alt türleri)

1. N 1 + LI N 2 N 1 = isim, N 2 = kuş işi
- baklalı keklük* ; "Göğsünde kara benekler bulunan keklük" DS., C. II, s. 495
- kilimli büğ* ; "Boz renkli, uzun gagalı, çulluğa benzeyen bir kuş" DS., C. VIII, s. 2871

- paçalı tavuk* ; "Pençesinin üstünde tüyler bulunan tavuk"
paçalı güvercin ;
palanlı karga ; "Büyük ve kara renkli karga" DS., C. IX, s. 3383
saplı karga ; "Ala karga, saksığan" DS., C. X, s. 3542
telli toy ;
dilli toy ; "Uzun gagalı büyükçe su kuşu" DS., C. IV, s. 1497
telli turna ;
dilli turna ; "Uzun gagalı büyükçe su kuşu" DS., C. IV s. 1497
tepeli toygar ; "Tarla kuşu" DS., C. X, s. 3882
2. N 1 N 2 + (s)I N 1 = belli bir tip yer adı, N 2 = kuş adı
a. *ada leyleği* ; "Irmak kenarlarında bulunan siyah bir kuş" DS., C. I, s. 62
baklan kazı ;
cıda bülbülü ;
cıda bilbili ; "Tarla kuşu" DS., C. III. s. 960
çalı çıtığ ;
çalı çitliğ ; "Çalı kuşu" DS., C. III, s. 1054
dağ horozu ; "Çavuş kuşu" DS., C. IV, s. 1325
dağ kıyıtı ; "Yaban güvercini" DS., C. IV s. 1325
deniz ördeği ;
deniz ördeyi ; "İri, soğuğa karşı dayanıklı, kışın çok yağlı olan, başı sarıya yakın renkte bir cins av kuşu" DS., C. IV, s. 1424
gazel tavuğu ; "Çulluk" DS., C. VI, s. 1954; A. D. Der., C. II, s. 59
gök kazı ;
gövgazı ; "Turna" DS., C. VI, s. 2170
hamas kargası ;
hamaz karga ; "Büyük ve kara karga" DS., C. VII, s. 2265
harman horozu ; "Çavuş kuşu" DS., C. VII, s. 2293
ker kekligi ; "Bir çeşit keklik" DS., C. VIII, s. 2755; A. D. Der. C. II, s. 89
kır güvercini ;
kır gövercini ; "Gök renkli yabani güvercin" A. D. Der., C. I, s. 233
kürtün ördeği ;
kürtün ördeği ; "Küme halinde dolaşan yaban ördeği" DS., C. VIII s. 3011

- lap güvercini* ;
lap goğercini ; “Kül renkli ve iri yaban güvercini” DS., C. IX, s. 3065
- püren bülbülü* ;
püren bilbili ; “Boz renkli, küçük bir kuş” DS., C. IX, s. 3499
- su çulluğu* ; “Gagası uzun bir çeşit ördek” DS., C. X, s. 3688
- su horozu* ; “Kızıl renkli, kısa kuyruklu kargadan daha büyük horoz biçiminde bir kuş” DS., C. X, s. 3689
- su sunası* ;
su(y) sonası ; “Kuğuya benzer bir kuş” Erz. İli Ağzları., C. III, s. 284
- su tavuğu* ; “Kara renkli, parmakları yarım perdeli bir çeşit yaban ördeği” DS., C. X, s. 3701
- tarla bakalı* ;
tarla bakkalı ; “Toygar kuşu, tarla kuşu” DS., C. X, s. 3834
- yaban kazı* ; “Göllerde yabanıl olarak yaşayan, avlanan bir kaz çeşidi” DS., C. XI, s. 4112
- yaban ördeği* ;
yaban tavuğu ; “1. Yaban kekliği” DS., C. XI, s. 4113
“2. Çulluk” DS., c. XI, s. 4113
“3. Yaban ördeği çeşidinden bir kuş” DS., C. XI, s. 4113
“4. Yabanıl güvercin” DS., C. XI, s. 4113
“5. Sülün” DS., C. XI, s. 4113
- b. N 1 = memleket, millet veya meşgale adı, N 2 = kuş adı
- arap bülbülü* ;
arab bilbili ; “Başı ve kuyruğu siyah renkli, tatlı sesli bir kafes kuşu” DS., C. I, s. 292
- macar ördeği* ; “Kardan küçük, beyaz renkli, eti sevilen bir çeşit ördek” DS., C. IX, s. 3098
- mısır tavuğu* ; “Beyaz benekli geceyi ağaçlarda geçiren bir hindi cinsi”
- papaz tavuğu* ; “Uzun gagalı bir çeşit av kuşu” DS., C. IX, s. 3393
3. S N S = sıfat, N = kuş adı
- a. S a = renk adı
- ak bakal* ; “Karatavuk soyundan kahverengi tüylü bir kuş” DS., C. I, s. 141

- ak doğan* ; “Yırtıcı bir kuş” DS., C. I, s. 148
- ak dudu* ; “Sarımtırak renkli bir çeşit kuş” DS., C. I, s. 148
- ak kerkez* ;
- ak kerkes* ; “Kartal cinsinden, başı beyaz, kanatlarının uçları siyah bir kuş” DS., C. I, s. 155
- ak kırkaz* ; “Kartal cinsinden, kanatlarının ucu siyah bir kuş” DS., C. I, s. 156
- ak serçe* ; “Boz renkli, beyaz benekli ve serçe büyüklüğünde bir kuş” DS., C. I, s. 161
- ak tavuk* ; “Güvercin büyüklüğünde bir kuş” DS., C. I, s. 163
- ak tavık* ; “Ak tavuk, bir cins kuş” Burdur Ağzı, s. ?
- akça kerkez* ; “Kartal cinsinden, başı beyaz, kanatlarının uçları siyah bir çeşit kuş” DS., C. I, s. 146
- ala barak* ; “Palamut yiyen bir kuş” DS., C. I, s. 173
- ala karga* ; “1. Tüyleri birkaç renkli olan ve saksığandan küçük bir kuş” DS., C. I, s. 190
“2. Çeşitli sesler çıkaran zararlı bir kuş” DS., C. I, s. 190
“3. Tüyleri karışık renklilikarga” DS., C. XII, Ek-I s. 4414
- alaarga* ; “Tüyleri renkli ve süslü bir cins karga” DS., C. I, s. 171
- alagarga* ; “Kargaya, saksığana benzeyen bir çeşit kuş” DS., C. I, s. 187
- alağarga* ; “Alaca renkli bir kuş” DS., C. I, s. 188
- ala kaz* ; “Üstünde siyah benekler bulunan beyaz kanatlı, tavuk büyüklüğünde, uçar, eti yenir, ayakları perdeli yaban ördeği” DS., C. I, s. 190
- ala kise (I)* ; “Saksığana benzer bir kuş” DS., C. I, s. 191
- ala kesa* ; “İnsan sesine benzer şekilde öten bir orman kuşu” DS., C. I, s. 190
- ala kese* ; “Alaca karga” DS., C. I, s. 190
- alan kese* ; “Saksığan” DS., C. I, s. 196
- ala kişik* ; “Karga büyüklüğünde renkli bir kuş, ala-karga” DS., C. I, s. 191
- ala palaz* ; “Gagası ve ayakları yeni kırmızılaşmaya başlamış keklik yavrusu” DS., C. I, s. 197
- ala sakça* ; “1. Saksığan” DS., C. I, s. 198; A. D. Der. C. I, s. 8
“2. Alaca karga” A. D. Der. C. II, s. 6

- ala saksagan* ; "1. İspinoz" DS., C. I, s. 198
; "2. Güvercin büyüklüğünde, uzun kuyruklu, eti yenmez bir çeşit kuş" DS., C. I, s. 198
; "3. Siyahlı beyazlı bir çeşit kuş" DS., C. I, s. 198
- ala sığircık* ; "Beyaz renkli sığircık" DS., C. I, s. 199
ala takalak ; "Ağaçkakan kuşu" DS., C. I, s. 201
ala tavuk ; "Dağlarda yaşayan bir çeşit kuş" DS., C. I, s. 201
- boz bakal* ;
boz bakkal ; "Bir kuş adı" A. D. Der., C. I, s. 41
bozca batac ;
bosça batac ; "Karatavuk büyüklüğünde boz renkli bir av kuşu" DS., C. II, s. 742
- çil keklik* ; "Bildirem" DS., C. III s. 1218
gök divik ; "Uzun bacaklı, kumluk arazide yaşayan bir kuş
gökçe karga ; "Mavi renkli karga" DS., C. VI, s. 2136
gövel ördek ;
göğel ördek ; "Yeşil ördek" DS., C. VI, s. 2128
kara bakal ; "Serçegillerden, eti için avlanan siyah tüylü bir kuş, karatavuk" DS., C. VIII, s. 2637; DS., C. XII, Ek-I, s. 4533
- kara cuka* ; "Karatavuk kuşu" DS., C. XII, Ek-I, s. 4533
kara tavuk ;
gara tavuk ; "Karatavuk denilen sığircık büyüklüğündeki bir çeşit kuş" DS., C. VI, s. 1921
- sarı bülbül* ; "İncir kuşu" DS., C. X, s. 3544
sarı bilbil ; "DS., C. X, s. 3544, bkz. sarı bülbül
sarı çitık ;
sarı çitnik ; "Göğsü sarı, serçeye benzeyen bir çeşit göçmen kuş" DS., C. XII, Ek-I, s. 4672
- b. S
b. S b = sıfat
cimi ördek ;
cimili ördek ; "Ördeğe benzer güzel, renkli su kuşu" DS., C. III, s. 973
- coz bakal* ; "Karatavuk" DS., C. III, s. 1004
cula karga ;
cularğa ; "Tohuma dadanan karga" DS., C. XII, Ek-I, s. 4474

- göde güvercin* ;
göde gövercin ; “İri ve koyu mavi renkli bir çeşit güvercin” DS., C. VI, s. 2123
- kaba cırık* ; “Tarla kuşundan iri bir cins kuş” DS., C. VII, s. 2577
- keçel kerkes* ;
keçel kerges ; “Atmacaya benzer bir kuş, kerkenez” DS., C. XII, Ek-I, s. 4542
- kel aynak* ; “Kara, ufak, nehir boyunca yaşar bir nevi leylek” A. D. Der., C. I, s. 20
- kel falak* ; “Duta düşkün bir çeşit kuş” DS., C. VIII, s. 2732
- kel karga* ; “Saksağan” DS., C. VIII, s. 2734
- kel kerkes* ; “Beyaz siyah, alaca renkli yırtıcı bir kuş, akbaba” DS., C. VIII, s. 2734
- kel kenez* ; “Akbaba” A. D. Der., C. II, s. 87; Elazığ Ağzı, s. 175
- kerkenek* ; “1. Delice de denilen yırtıcı bir kuş” DS., C. VIII, s. 2755
“2. Atmacadan küçük bir yırtıcı kuş” A. D. Der., C. I, s. 223
- kokar meke* ; “Yaban horozu” DS., C. VIII, s. 2905
- kokar yürülük* ; “Çavuş kuşu, ibibik” DS., C. VIII, s. 2905
- kör cikcan* ; “Siyah renkli, serçeye benzeyen küçük bir çeşit kuş” DS., C. VIII, s. 2962
- kör cinget* ; “DS., C. VIII, s. 2962, bkz. kör cikcan
- kör falak* ; “Üzümlere dadanan kahverengi bir çeşit kuş” DS., C. VIII, s. 2965
- kör kise* ;
kor kise ; “Gözleri pek iyi görmeyen kargadan küçük bir kuş” Gümüşhane Ağzı, s. 97
- kör serçe* ; “Serçe” DS., C. VIII, s. 2968
- kör yapalak* ; “Baykuş” DS., C. VIII, s. 2969
- lğlık kaz* ;
lğlıh gaz ; “Yaban kazı” DS., C. IX, s. 3076
- motuk serçe* ; “Büyük başlı, kalın gagalı bir çeşit karga” DS., C. IX, s. 3211
- sakar meke* ; “Alacalı yaban kazı” DS., C. XIII, Ek-I, s. 4663
- sakarı meke* ; “Gagası ve ayakları sarı, sekerek yürüyen bir çeşit ördek” DS., C. X, s. 3518

- ür keklik* ; "Büyük keklik" DS., C. XI, s. 4069
 4. N I N 2
badem karga ; "Bir ördek cinsi" DS., C. II, s. 465
demir tülek ; "1. İki yaşındaki keklik" DS., C. IV, s. 1418
 "2. Dört yaşında ve daha yaşlı keklik" DS.,
 C. IV, s. 1418
kazak tülek ;
gazak tülek ; "Dört yaşında erkek keklik" DS., C. VI,
 s. 1953

II. KÖK, EK DÜZENİNE GÖRE YAPILAN TEK KELİMELİK İSİMLER

A. İsimden İsim

1. + aç

- karlıgaç* ;
gallañguç ; "Kırlangıç" DS., C. VI, s. 1902
gıllanguç ; "Kırlangıç" Güdül Sözlüğü, s. 52
kırlangaç ; "Kırlangıç" DS., C. VIII, s. 2664; A. D. Der.
 C. I, s. 206

2. + an

kutan (II)

- ; "Saka kuşu" DS., C. VIII, s. 3017

3. + ÇA

ağaca

- ; "Bir kuş adı" DS., C. I, s. 79

akarca (III)

- ; "Bir çeşit kuş" DS., C. I, s. 139

çamurca

;

çamurca

- ; "Balıkçıl" DS., C. III, s. 1065

çimçe (II)

- ; "Serçe kuşu" DS., C. III, s. 1221

delice (I)

- ; "1. Şahin, atmaca" DS., C. IV, s. 1411 "2.
 Çaylak" DS., C. IV, s. 1411

dikençe

- ; "Serçe kuşuna benzeyen, sarı renkli, ufak bir
 çeşit kuş" DS., C. IV, s. 1486

gökçe (III)

- ; "Yaban güvercini" DS., C. VI, s. 2136

karaca (VII)

- ; "Eti yenen bir çeşit kuş" DS., C. VIII, s. 2639

sakça

- ; "1. Kara karga" DS., C. X, s. 3519

"2. Ala karga" DS., C. X, s. 3519

"3. Saksagan" DS., C. X, s. 3519

"4. Uzun kuyruklu karga" DS., C. XII, Ek-I,
 s. 4663

"5. Sığırık" DS., C. XII, Ek-I, s. 4663

sakarca (II)

- ; "Bir çeşit yaban ördeği" DS., C. X, s. 3518

tellige (II)

- ; "Saka kuşu" DS., C. X, s. 3872

- tokatça* ; “Serçe büyüklüğünde, göğsü ak bir çeşit kuş” DS., C. X, s. 4766
4. + ÇAk
bayramcak ; “Çavuş kuşu” DS., C. I, s. 584
darılacak ; “Serçe” DS., C. IV, s. 1371
kerkencek ; “Delice de denilen yırtıcı bir kuş” DS., C. VIII, s. 2755
- pusucak* ; “Serçeden az büyük, tek gezen, boz renkli bir çeşit tarla kuşu” DS., C. XII, Ek-I, s. 4655
5. + ÇAn
balıkçan ; “Beyaz bir su kuşu, martı” DS., C. II, s. 504
darıcan (I) ; “Serçeden biraz büyük, boz renkli, boynu kırmızılı, kışın gitmeyen yerli kuş” DS., C. IV, s. 1370
- kekeçen* ; “Ağaç kakan” DS., C. VIII, s. 2722
6. + ÇI
bardakçı ;
bardakçı (II) ; “Ağaçlarda, taş kovuklarında bardak şeklinde yuva yapan bir kuş” DS., C. II, s. 529
- bürükçü* ;
bürükcü ; “Ormanlarda bulunan bir çeşit kuş” DS., C. II, s. 828
- çalagancı* ;
çalagancı ; “Doğan kuşu” DS., C. III, s. 1048
çamurcu ; “Balıkçıl” DS., C. III, s. 1066
çiftçi ; “Ekilmiş tohumları yiyerek geçinen küçük bir kuş” DS., C. III, s. 1205
- çömlekçi* ; “Sarp kayalarda çamur ile çömlek şeklinde yuvalar yapan kuş” DS., C. III, s. 1287
- helvacı* ; “Çulluk” A. D. Der., C. I, s. 165
ıslıkçı ;
ıslıkçı ; “Beyaz kanatlı, kırmızı başlı, bacaklarında siyah lekeler olan bir çeşit yabani ördek” DS., C. VII, s. 2492
- körsemçi* ;
körsemci ; “Serçe” DS., C. VIII, s. 2968
kurbağacı ; “Yırtıcı kuş olup hindi büyüklüğünde ve çil renklidir” A. D. Der., C. I, s. 254
- pölütçü* ; “Meşepalamutu yiyen karga türünden bir kuş” DS., C. IX, s. 3479
- sabuncu* ; “Saksağan” A. D. Der., C. I, s. 321

taklaci ; "Havada takla atarak uçan güvercin" DS., C. X, s. 3810

7. + ÇIK

a. N = bitki

bidercik ; "Karga" DS., C. II, s. 685

buğdaycık (II) ; "Serçe" DS., C. II, s. 780

darıcık ; "Serçe" DS., C. IV, s. 1371; A. D. Der., C. I, s. 92; Malkara Ağzı, s. 97

elmacık (I) ; "Saka kuşu" DS., C. V, s. 1725

almacık (III) ; "Serçeden büyük bir kuş" DS., C. I, s. 227

tohumcuk ; "Sarı gagalı, kara karga" DS., C. X, s. 3945

b. N = hayvan adı

balıkçık ; "Balıkçıl (kuş)" DS., C. II, s. 504; A. D. Der., C. I, s. 24

sıçancık ; "Kerkenez kuşu" DS., C. X, s. 3600

sığırçık ; "Malum kuş. Bunun elâ kısmı çekirgeleri itlâf eder. G. Antep'te tut kuşu derler" A. D. Der., C. I, s. 336

tavşancık (I) ; "Bir çeşit kuş" DS., C. X, s. 3848

c. N = insan adı

çingencik ; "Serçe kuşu" DS., C. III, s. 1227

gelincik (I) ; "Kırmızı ve sarı renkli serçe büyüklüğünde bir çeşit kuş" DS., C. VI, s. 1979

hanımcık ; "Saka kuşu" DS., C. VII, s. 2274

hatuncuk (II) ; "Saka kuşu" DS., C. VII, s. 2307

kızlarçık ; "Kanatları kara, sırtı kül rengi, diğer yanları beyaz ve tüylü bir kuş, saksagan" DS., C. VIII, s. 2868

muratçık ; "Baykuş" DS., C. IX, s. 3220

mustafacık ; "Çalıkuşu" DS., C. IX, s. 3223

yusufcuk (I) ; "Bir çeşit baykuş" DS., C. XI, s. 4322; Antalya Ağzı s. 119

yüsüfcük ; "Yusufcuk, bir baykuş çeşidi" DS., C. XI, s. 4334

8. + ÇIL

a. N = böcek veya hayvan adı

arıcıl ; "Bal arılarını yiyerek geçinen, serçeden az büyük, türlü renkli ve bağ bozumu zamanı gelen bir göçmen kuş" DS., C. I, s. 314

balıkçıl ;

balıkçıl ; "Balıkçıl (kuş)" DS., C. II, s. 504

- inekçil* ;
- inekcil* ; “Kuyruksallayan kuşu” DS., C. VII s. 2541
- sıçancıl (I)* ; “Kerkenez kuşu” DS., C. X, s. 3600
- sırçancıl* ; “Delice denilen bir çeşit kuş” DS., C. X, s. 3615
- sinekçil* ; “Boz ve yeşilimsi renkli, küçük bir çeşit kuş” DS., C. X, s. 3639
- tavşancıl (I)* ; “Büyük, kara kartal” DS., C. X, s. 3848
- davşancıl* ; “Tavşan avlayan yabani kuş, doğan” DS., C. IV, s. 1382
- b. N = eşya adı
- bardakçıl* ; “Ağaçlarda, taş kovuklarında bardak şeklinde yuva yapan bir kuş” DS., C. II, s. 529
- çömlekçil* ;
- çömlekçil* ; “Kaya başlarında yaşayan kırmızı ve kahverengi tüylü, serçe büyüklüğünde bir kuş” DS., C. III, s. 1283
- kepçecil* ; “Kaşıkçıl kuşu” DS., C. VIII, s. 2744
- tarakçıl* ; “Başında tarak biçiminde tüyleri olan bir çeşit kuş” DS., C. X, s. 3831
- c. N = bulunulan veya sevilen yer adı
- arpacıl* ; “Tahıl tarlalarında bulunan serçe büyüklüğünde bir çeşit kuş” DS., C. I, s. 330
- çalıcıl* ; “Çalıkuşu” DS., C. III, s. 1054
- çamurcıl* ;
- çamîrcil* ; “Sulak yerlerde bulunan bir nevi ördek” Antalya Ağzı s. 78
- çamurçıl* ; “Balıkçıl” DS., C. III, s. 1066
- taklacıl* ;
- tahlacıl* ; “Havada takla atan güvercin” DS., C. X, s. 3801
- urukçul* ; “Arı kuşu” DS., C. X, s. 4041
- g. + ÇIn
- a. N = hayvan adı
- balıkçın* ; “Balıkçıl (kuş)” DS., C. II, s. 505
- balıkcın* ; “DS., C. II, s. 504; DS., C. XII, Ek-I s. 4442; A. D. Der. C. I, s. 24 bkz. balıkçın
- sığırçın* ; “Sığırçık kuşu” DS., C. XII, Ek-I s. 4688
- sinekçin* ; “Boz ve yeşilimsi renkli, küçük bir çeşit kuş” DS., C. X, s. 3639

b. N = bulunulan veya sevilen yer adı

- bardakçın* ;
bardakcın ; "Ağaçlarda, taş kovuklarında bardak şeklinde yuva yapan bir kuş" DS., C. II, s. 529
- bayırçın* ;
bayırcın ; "Bir çeşit çayır kuşu" DS., C. II, s. 580
- tarlacın* ; "Toygar kuşu, tarla kuşu" DS., C. X, s. 3834
- c. N = bir özellik adı
- bıldırçın* ;
bıldircin ; "Bıldırcın" DS., C. II, s. 664
- buruçşun* ; "Kınalı tüylü, düz gagalı, güvercin büyüklüğünde bir kuş" DS., C. II, s. 802
- göğərçin* ; "Güvercin" DS., C. VI, s. 2128
gögerçin ; "Güvercin" Erz. İli Ağızları C. III, s. 144
- tarakçın* ; "Başında tarak biçiminde tüyleri olan bir çeşit kuş" DS., C. X, s. 3831

10. + Çİr

- dikençir* ;
dikencir ; "Serçe kuşuna benzeyen, sarı renkli, ufak bir çeşit kuş" DS., C. IV, s. 1486
- tarakçır* ; "Başında tarak biçiminde tüyleri olan bir çeşit kuş" DS., C. X, s. 3831

11. + LI

a. N = eşya adı

- baltalı (I)* ; "Çavuş kuşu" DS., C. II, s. 512
halkalı (III) ; "Üveyik kuşundan büyük, boynu beyaz bir çeşit kuş" DS., C. VII, s. 2261
- ibikli* ; "Çavuş kuşu" Antalya Ağzı s. 96
kazmalı ; "Saksağan" DS., C. VIII, s. 2713
kepezli ; "Bir çeşit av kuşu" DS., C. VIII, s. 2747
lüleli ; "Çulluk kuşu" DS., C. IX, s. 3094
nacaklı ; "İbibik kuşu" DS., C. IX, s. 3232
tahtalı (III) ; "Yaban güvercini" DS., C. X, s. 3803
takkalı (I) ; "Uzun gagalı, sarı tüylü bir çeşit kuş" DS., C. X, s. 3810
- taraklı (II)* ; "Başında tarak biçiminde tüyleri olan bir çeşit kuş" DS., C. X, s. 3831
- telli* ;
tilli (I) ; "Toprak renginde, tepeli, serçeden az büyük bir çeşit tarla kuşu" DS., C. X, s. 3932
- yabalı (I)* ; "Ayağı tüylerle süslü olan güvercin" DS., C. XI, s. 4111

- yakalı (II)* ; “Omuzları, kanatları düzesinden, manto yakası gibi kürklü bir çeşit güvercin” DS., C. XI, s. 4127
- b. N. = başka
- incirli* ; “Sarı asma da denilen serçe büyüklüğünde sarı bir çeşit kuş” DS., C. VII, s. 2539
- B = Fiilden isim
1. — (A)ç
- kakaç (VIII)* ; “Ağaçkakan” DS., C. VIII, s. 2600
- takaç (III)* ; “Ağaçkakan” DS., C. X, s. 3805
- turaç* ; “Keklik cinsinden, eti yenen bir av kuşu” DS., C. X, s. 3994
- yıllaç* ; “Yılımlı doldurmuş saka vb. kafes kuşu” SD., C. XI, s. 4271
2. — (A)cAn (A)→(I)
- delececi (II)* ; “Ağaçkakan kuşu” DS., C. IV, s. 1409
- pörtlececi* ; “Serçeden biraz büyük, sırtı kızıl kahverengi, göğsü ve karnı kül renkli, çalılardan çalılara sıçrayarak dolaşan bir çeşit kuş” DS., C. IX, s. 3479
- pusacan* ; “Serçeden büyük, yalnız gezen, insan görünce olduğu yere sinen bir kuş” DS., C. IX, s. 3489
- takacan* ; “Ağaçkakan” DS., C. XII, Ek-I s. 4733
3. — Ağaç
- deleğeci* ; “Ağaçkakan kuşu” DS., C. IV, s. 1409
4. — AgAn
- çalagan* ;
- çalağan (I)* ; “1. Kartal” DS., C. III, s. 1048
“2. Çaylak” DS., C. III, s. 1048; Elazığ Ağzı s. 149
“3. Atmaca” DS., C. III, s. 1048
- dalagan* ;
- dalağan (III)* ; “Ördeğin daha iri bir cinsi, su kuşu” DS., C. IV, s. 1335
- delegen* ; “Ağaçkakan kuşu” Elazığ Ağzı s. 154
- deleğan* ; “DS., C. IV, s. 1409” bkz. delegen
- gerlegen* ;
- gerleğan* ; “Sırtı ve kuyruğu kara, karnı beyaz, kanatlarının ucu siyah olan bir çeşit kuş” DS., C. VI, s. 2003
- göçegen* ;
- göçeğan* ; “Bir çeşit kuş” DS., C. VI, s. 2118

- kaçagan* ;
kaçagan (II) ; "Av tutmayan evcil atmaca" DS., C. VIII, s. 2586
- ötegen* ;
ötegen (I) ; "Çok öten kuş" DS., C. IX, s. 3357
- takagan* ; "Ağaçkakan" DS., C. X, s. 3805
- tumagan* ;
tumağan ; "Karabatak kuşu" DS., C. X, s. 3989
- uçagan* ;
uçagan (I) ; "Çok uçan güvercin" DS., C. XI, Ek-I s. 4780
- yelegen* ;
yeleken (I) ; "Kerkenez kuşu" DS., C. XI, s. 4233
5. — Ak
- atak (III)* ; "Şahin" DS., C. I, s. 365
- batak (VI)* ; "Burdur gölünde yaşayan siyah, yüzücü bir kuş" DS., C. I, s. 568
- dönek (IV)* ; "Takla atan güvercin" DS., C. IV, s. 1583
- kaçak* ;
- ötek (II)* ; "Çok öten kuş" DS., C. IX, s. 3357
6. — AIAk
- bağırtlak (I)* ; "1. Yabani ördeğe benzeyen, gece çok öten, koyu kurşuni renkli bir av kuşu" DS., C. II, s. 479
 "2. Bir ördek cinsi" A. D. Der. C. II, s. 11
- bakalak* ; "Boz renkli, tepeli bir çeşit tarla kuşu" DS., C. II, s. 490
- basalak* ; "Baz'dan biraz daha küçük olan dişi doğan" A. D. Der., C. II, s. 13
- bozalak* ; "Ötegen kuşu" DS., C. II, s. 749
- civelek* ; "Su çulluğu" DS., C. III, s. 988
- kovalak* ;
- kavalak (I), (II) - 2* ; "Büyük baykuş" DS., C. VIII, s. 2686
- şakalak* ; "Ufak, fakat yağlı bir av kuşu" A. D. Der., C. I, s. 356
- yapalak* ; "Baykuş" A. D. Der., C. II, s. 140; Çarşamba Ağzı, s. 99
7. — An
- doğan* ;
duvan (I) ; "Doğan kuşu" DS., C. IV, s. 1614; Giresun Ağzı, s. ?
- fışkıran* ; "Bir çeşit av ördeği" DS., C. V, s. 1860
- kuran (III)* ; "Atmaca" DS., C. VIII, s. 3005

8. -Ar

- çafkar* ;
seçer ; “Serçe” DS., C. X, s. 3563
seyçer ; “Serçe” DS., C. X, s. 3595
sivler ; “Serçe” DS., C. X, s. 3649
tongar ; “Tarla kuşu” DS., C. XII, s. 4768

9. -(A)z

- bagırtlaz* ; “Yabani ördeğe benzeyen, gece çok öten, koyu kurşuni renkli bir av kuşu” DS., C. II, s. 480
çırkanaz ;
çerkenez ; “Güvercin büyüklüğünde, sarı renkli bir kuş” DS., C. III, s. 1146
çingez ;
cingez ; “Serçe kuşu” DS., C. III, s. 979
kerkenez ;
kelkenez ; “Beyaz siyah, alaca renkli yırtıcı bir kuş, akbaba” DS., C. VIII, s. 2734

10. -GAç

- devlengeç* ; “Planör gibi süzülerek, kanat çırpmadan döne döne uçan bir kuş”
dölengeç ; “Çaylak” DS., C. IV, s. 1578
pırlangaç (I) ; “Yeni uçmaya başlayan keklik, kuş yavrusu, palaz” DS., C. IX, s. 3443

11. -GAn

- gücügen* ;
gücüğen ; “Kartal” DS., C. VI, s. 2208
hartlagan ; “Ağaçkakan” DS., C. VII, s. 2296
hatlagan ;
hatlağan ; “Ağaçkakan” DS., C. VII, s. 2306
kepişken ; “Tarlakuşu” DS., C. VIII, s. 2749
kebeşken ; “Serçe büyüklüğünde bir kuş” DS., C. VIII, s. 2714
mavlagan ;
mavlağan ; “Bir nevi karga” A. D. Der., C. I, s. 273
ötleğen ;
telken ; “Ağaçkakan” DS., C. X, s. 3871
tünegen ;
düneğen (II) ; “Tünemeyi seven kuş, daima tüneyen kuş” DS., C. X, s. 1630
yamalkan ; “Çavuşkuşu” DS., C. X, s. 4153
yeleken (I) ; “Kerkenez kuşu” DS., C. X, s. 4233

12. -GIç
 çırlangiç ; "Kırlangiç" A. D. Der., C. I, s. 76
 devlengiç ; "bk. devlengeç
 kırlangiç (?) ;
 pırlangiç ; "Yeni uçmaya başlayan keklik, kuş yavrusu"
 DS., C. IV, s. 3443
13. -GIn
 baskın (II) ; "Kuluçka olan keklik" DS., C. II, s. 543
 cıvgın (V) ; "Çalı kuşu" DS., C. III, s. 942
 kızgın ;
 söpgün ;
 söggün ; "İlkbaharda sıcak yerlerden ılıman bölgelere
 giden göçmen kuşlar" DS., C. X, s. 3673
 uçkun (III) ; "Anasınca uçmaya alıştıırılan yavru kuş"
 DS., C. XI, s. 4021
14. -k
 a.
 aflak ; "Bir av kuşu" A. D. Der., C. II, s. 3
 bozlak (II) ; "Bir çeşit kuş" DS., C. II, s. 751
 cıvlak (IV) ; "1. Karga" DS., C. III, s. 932
 "2. Boz renkli bir çeşit küçük kuş" DS., C.
 III, s. 932
 cıvlak (VI) ; "Güvercin yavrusu" DS., C. III, s. 951
 corlak ; "Bağırtlak denilen kuş" DS., C. III, s. 1001
 çağlak (II) ; "Yırtıcı kuş, çaylak" DS., C. III, s. 1037
 çaylak ; "Kartal" Çankırı Ağzı, s. ?
 çaylah ; "Çaylak" DS., C. III, s. 1097
 çırlak (II) ; "Kuş yavrusu" DS., C. III, s. 1187
 dazlak (I) ; "Leylek" DS., C. IV, s. 1391
 pırlak (II) ; "Avcıların kuş avlamak için kullandıkları
 avcı kuş" DS., C. IX, s. 3442
 taklak (I) ; "Dişisi kaybolmuş ya da yumurtaya yatmış
 erkek keklik" DS., C. X, s. 3810
 yaplak (II) ; "Baykuş" DS., C. XI, s. 4178
 b.
 bakıldak ; "Serçeden büyük, tepeli, eti yenir bir çeşit kuş"
 DS., C. II, s. 492
 barkıldak ; "Ördek" DS., C. II, s. 533
 kepeldek ; "Balıkçıl" DS., C. VIII, s. 2745
 mezeldek (I) ; "Yaban ördeği" DS., C. IX, s. 3176
 mezğeldak (I) ; "Yaban tavuğu" DS., C. XII, Ek-I, s. 4593
 mezmeldak ; "Yaban ördeği" DS., Ç. IX, s. 3176

- mıkırdak* ; “Karabatak kuşu” DS., C. IX, s. 3182
tıkırdak III) ; “Bir çeşit yaban ördeği” DS., C. X, s. 3910
 c.
aynak (II) ; “Su kıyısında yaşayan, kara, küçük bir çeşit leylek” DS., C. I, s. 427
gödek ;
kabalak ;
kamalak (II) ; “1. Çok kar yağınca damların üstünü süpürürler. Serseri uçan keklikler buraları yeğane ilticâğah sayarak kenarlar. Köylüler uçmayan bu keklikleri elle tutarlar. Bu kekliklere kamalak keklik derler.” A. D. Der. C. I, s. 199; DS., C. VIII, s. 2612
 “2. Altı aylık ve daha büyük keklik yavrusu” DS., C. VIII, s. 2612
kavalak (I)-2; (II) ; “Baykuş, büyük baykuş”, DS., C. VIII, s. 2686
 15. -l (?)
dingil (V) ; “Tintin de denilen kuyruksallayan kuşu” DS., IV, s. 1504
siksil ; “Sürekli kuyruğu oynatan serçe büyüklüğünde bir kuş, kuyruk kaldıran” DS., C. X, s. 3632
 16. mA c A
akmaca ; “Leşle geçinen büyük ve yırtıcı bir kuş, atmaca” DS., C. I, s. 159
 17. -nç
kürünç ; “Kumrudan az küçük bir çeşit kuş” DS., C. XII, Ek-I, s. 4578
 18. -t (?)
angit ; “1. Yaban kazı” A. D. Der., C. II, s. 11
aggıt ; “Angit denilen, ördeğe benzer bir kuş” DS., C. I, s. 76
anıt (II) ; “Angit kuşu” DS., C. XII, Ek-I, s. 4419
angut ; “1. Bir çeşit küçük orman kuşu” DS., C. I, s. 268
 “2. Koyu kıvılcık renkli evcil güvercin” DS., C. I, s. 268; Urfa Ağzı, s. 94
 “3. Güzel öten, ak ve kahverengi tüylü bir kuş” DS., C. XII, Ek-I, s. 4419
 “4. Sulak yerlerde yaşayan, perde ayaklı, ördekten büyükçe, kiremit renginde bir çeşit kuş” DS., C. XII, Ek-I, s. 4419; Güdül söz., s. 4

- bayat (I)* ; “İki ayrı cins güvercinin birleşmesinden meydana gelen melez yavru” DS., C. II, s. 578
- becet (II)* ; Serçegillerden küçük bir kuş” DS., C. II, s. 592
- cingit (III)* ; “Sığırların arkasında gezip onların yiyeceğini toplayan, beyaz, siyah ve sarı renkli küçük bir kuş” DS., C. III, s. 980
- göbüt (III)* ; “Dağ güvercini” DS., C. VI, s. 2118
- kıyt* ; “Adi ev güvercini” DS., C. VIII, s. 2859
- kokart* ;
19. Sıfatın kuş ismi olarak kullanılması
- a.
- alaş (II)* ; “1. Alaca renkli ördek” Çarşamba Ağzı s. 79
“2. Yeşil başlı erkek ördek” DS., C. I, s. 199
- çil (VIII)* ; “Üstü benekli yaban kekliği” DS., C. III, s. 1213
- ger (VI)* ; “Dişi ördek” DS., C. VI, s. 1994
- güvel* ; “Ördek” DS., C. VI, s. 2240
- yaşıl* ; “Yeşilbaş, erkek ördek” DS., C. XI, s. 4197
- b.
- çayır* ; “Ördek” DS., C. III, s. 1097
- gebeç (III)* ; “Bir çeşit ördek” DS., C. VI, s. 1955
- III Tekrarlı İsimler
- A) Eksizler
1. (K 1 V (K 2) 2
- a. (K 1 V) 2
- cücü (I)* ; “Çocuk dilinde kuş” DS., C. III, s. 1021
- dudu* ; “Papagan” A. D. Der., C. II, s. 47
- huhu* ; “Bir çeşit kuş” DS., C. VII, s. 2441
- kuku (IV)* ; “Baykuş” DS., C. VIII, s. 2992
- b. (K 1 VK 2) 2
- bazbaz* ; “Erkek doğan yavrusu” DS., C. II, s. 586
s. 373
- bülbül* ; “Bülbül” Erz. İli Ağzları C. II, s. 52
- cakcak (II)* ; “Ağaçkakan” DS., C. III, s. 848
- carcar (IV)* ; “Kışın avlanan boz renkli bir kuş” DS., C. III, s. 860
- cekcek (II)* ; “Serçe büyüklüğünde gri renkli bir kuş” DS., C. III, s. 876
- cikcik (IX)* ; “Çalı kuşu” DS., C. III, s. 964
- cipcip (III)* ; “Yumurtadan yeni çıkmış keklik yavrusu” DS., C. III, s. 983

- cukcuk* (III) ; “Karatavuk kuşu” DS., C. III, s. 1011
- çakçak* (III) ; “Bir çeşit kuş” DS., C. III, s. 1042
- çukçuk* ; “Ağaçkakan kuşu” Elâzığ Ağzı, s. 151
- çınçın* ; “1. Serçe” DS., C. III, s. 1179
“2. Yusufçuk kuşu” DS., C. III, s. 1179
- çinçin* (I) ; “Serçe büyüklüğünde ve toprak renginde bir çeşit kuş” DS., C. III, s. 1226
- divdiv* (I) ; “Kerkenez kuşu” DS., C. IV, s. 1526
- fisfis* ; “1. Çalığı kuşu” DS., C. V, s. 1871
“2. Bir çeşit küçük kuş” DS., C. XII, Ek-I, s. 4505
- gükgük* ; “Baykuş” DS., C. VI, s. 2216
- helhel* ; “1. Çaylak” DS., C. VII, s. 2332
“2. Atmacadan küçük bir çeşit yırtıcı kuş” DS., C. VII, s. 2332
“3. Kartal” Güdül söz. s. 65
- hurhur* (III) ; “Kartal” DS., C. VII, s. 2369
- hophop* ; “Çavuşkuşu” DS., C. XII, Ek-I, s. 4519
- hölhöl* ; “Bir cin kuş” Erz. İli Ağzı., C. III, s. 175
- körkör* ; “Kartal” DS., C. VIII, s. 2966
- kutkut* ; “Serçegillerden, kurşuni renkli bir kuş, hüthüt kuşu” DS., C. VIII, s. 3017
- pinpin* ; “İspinozkuşu” DS., C. IX, s. 3456
- tintin* ; “Uzun kuyruğunu sürekli sallayan bir çeşit kuş, tarla kuşu” DS., C. X, s. 3936
- vidvid* ; “Atmaca” DS., C. XI, s. 4105
- c.
- durdur* ; “Üveyik kuşu” DS., C. IV, s. 1605
- kaçkaç* ; “Saksağan” DS., C. VIII, s. 2587
2. (K 1 V K 2 V (K 3)) 2
- dıradıra* ; “Koyu yeşil renkli, arı kuşuna benzeyen, başlıca gıdası çekirge olan bir kuş, gökkarga” DS., C. IV, s. 1467
- gıragıra* ; “1. Sığırcık cinsinden siyah ve küçük bir kuş, ötleğen kuşu” DS., C. VI, s. 2051; Elazığ Ağzı, s. 163
“2. Bir nevi tarla kuşu” Malatya Ağzı, s. 114
- kırakıra* ; “1. Tüyleri parlak kül renkli karga” DS., C. VIII, s. 2814
“2. Kıra kıra diye ses çıkaran yeşil renkli göçmen bir kuş” DS., C. VIII, s. 2814

- kulukulu (I)* ; "Baykuş" DS., C. VIII, s. 2997
tura tura ;
vidi vidi ; "Ördek yavrusu" DS. C. XII, Ek-I, s. 4805
 b.
gırav gırav ; "Mavi renkli karga" DS., C. VI, s. 2053
 3. (K 1 V K 2 K 3) 2
mırt mırt ; "Bir çeşit küçük deniz ördeği" DS., C. IX, s. 3189
- B. Ekliler**
1. (K 1 V K 2) 2 + a
dakdaka ; "Ağaçkakan kuşu" DS., C. IV, s. 1330
kaçkaça ; "Saksağan" DS., C. VIII, s. 2587
sırsıra ; "Yarasa" DS., C. X, s. 3618
2. (K 1 V K 2) 2 + an k→G (→v)
 a.
cakçağan ; "Saksağan" DS., C. III, s. 847
dukdugan ; "1. Baykuş" DS., C. IV, s. 1596
 ; "2. Bülbül" DS., C. IV, s. 1596
 ; "3. Guguk kuşu" DS., C. IV, s. 1596
saksağan ; "Serçegillerden, karga büyüklüğünde, tüyü beyazlı siyahlı, uzun kuyruklu kuş" TS., s. 682
 b.
kakavan (V) ; "Konuşmayan papağan" DS., C. VIII, s. 2602
 3. (K 1 V K 2) 2 + I
cakcakı (I) ; "Serçe büyüklüğünde gri renkli bir kuş" DS., C. III, s. 848
cekceki (IV) ; "Serçe büyüklüğünde gri renkli bir kuş" DS., C. III, s. 876
dimdimi ; "Uzun kuyruklu, su kenarlarında dolaşan küçük bir kuş" DS., C. IV, s. 1499
hilhili ; "Atmaca" DS., C. VII, s. 2384
kerkeri ; "Delice de denilen yırtıcı bir kuş" DS., C. VIII, s. 2755
soksoku ; "Yaban ördeği" DS., C. X, s. 3659
taktaktı (I) ; "Ağaçkakan" DS., C. X, s. 3811
turturu ; "Üveyik kuşu" DS., C. X, s. 3995
4. N 2 + (I) k
 a. N = (VK) 2 + k

- ibibik* ; “Çavuşkuşu” Antalya Ağzı, s. 96
ibibik ; “Çavuşkuşu” Urfa Ağzı, s. 115
ibidik ; “Çavuşkuşu” DS., C. XII, Ek-I, s. 4523
übübük ; “İbibik” DS., C. XI, s. 4055
- b. N = (K V) 2 + k
cıcık (VII) ; “Serçe” DS., C. III, s. 895
cücük (I) ; “Serçe” DS., C. III, s. 1021
guguk (I) ; “1. Kuğu kuşu” DS., C. VI, s. 2189
 “2. Bir cins kır güvercini” DS., C. VI, s. 2189
 “3. Kumru” DS., C. VI, s. 2189
 “4. Çavuş kuşu” DS., C. VI, s. 2189
 “5. Baykuş” DS., C. VI, s. 2189
 “6. Üveyik kuşu” Güdül Sözlüğü, s. 59
- gügük (I)* ; “1. Çavuş kuşu” DS., C. VI, s. 2216
 “2. Ağaçkakan” DS., C. VI, s. 2216

c. N = (K 1 V K 2) 2 + İk

- hachacık* ; “Kırlangıç” DS., C. VII, s. 2248
hophopuk ;
hophopık ; “Çavuş kuşu” DS., C. VII, s. 2406

d. N = (K V) 3 + k

- bübübük* ; “Çavuş kuşu” DS., C. II, s. 811

e. N = (K V K V) 2 + k

- kulukuluk* ; “Baykuş” A. D. Der., C. II, s. 98

IV. EKLİ ONOMATOPELER

1. + çIk

a.

- çıpçık* ;
çıpcık ; “Serçe” DS., C. III, s. 1183
çinçik ; “Serçe gibi ufak bir kuş” A. D. Der., C. II, s. 35
mitcik ;
mitcik ; “Serçe büyüklüğünde, boz renkli, boynunun altı kırmızı bir kuş” DS., C. IX, s. 3204

b.

- guguçuk* ;
gugucuk ; “1. Kumru” DS., C. VI, s. 2189
 “2. Yusufçuk kuşu” DS., C. VI, s. 2189
gugukçuk ; “Kumru” DS., C. VI, s. 2190

2. + (I) k

- cırık (II)* ; “Serçeye benzer bir çeşit kuş” DS., C. III, s. 929

5. + (I)t

- çirküt (III)* ; “Çil keklik” DS., C. III, s. 1187
çingit ;
çingit (III) ; “Sığırların arkasında gezip onların yiyeceğini toplayan, beyaz, siyah ve sarı renkli küçük bir kuş” DS. C. III, s. 979
çirkit ;
çirküt (III) ; “Çil keklik” DS., C. III, s. 1187
viyut ; “Serçeden biraz büyük, dere kıyısında avladığı balıkla geçinen bir kuş” DS., C. III, s. 4102

BİBLİYOGRAFYA

- Nezahat Açar, *Elazığ Ağızı*, Ankara Üniversitesi, Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü mezuniyet tezi, 1953.
 Özdemir Akoğlu, *Giresun Ağızı*, DTCF. mezuniyet tezi, 1958
 Ayşe Baharlı, *Antalya Ağızı*, DTCF. mezuniyet tezi, 1951
 Alev Bülbül, *Kayseri Ağızı*, DTCF. mezuniyet tezi, 1964
 Efrasiyap Gemalmaz, *Erzurum İli Ağızları*, C. III, Erzurum 1978
 Afet Göksel, *Çankırı Ağızı*, DTCF. mezuniyet tezi, 1964
 Özcan Güçer, *Gümüşhane Ağızı*, DTCF. mezuniyet tezi, 1971
 Turgut Günay, *Rize İli Ağızları*, Kül. Bak. Yay., Ankara 1978
 H. Zübeyr Koşay, I. R. Işıtman, *Ana Dilden Derlemeler*, İstanbul 1932
 H. Zübeyr Koşay, A. Orhan, *Ana Dilden Derlemeler II*, İstanbul 1952
 Kemal Edip Kürkçüoğlu; *Urfa Ağızı*, İstanbul 1945
 Selahattin Olcay, Ahmet Bican Ercilasun, Ensar Aslan, *Arpaçay Köylerinden Derlemeler*, TDK, Ankara 1976
 Ayten Öz, *Malkara Ağızı*, DTCF. mezuniyet tezi, 1971
 Faruk Öztürk, *Çarşamba Ağızı*, DTCF. mezuniyet tezi, 1973
 Ülfet Seden, *Burdur Ağızı*, DTCF. mezuniyet tezi, 1970
Türkçe Sözlük, TDK, 6. ve 7. baskı, Ankara
 Hatice Türkler, *Malatya Ağızı*, DTCF. mezuniyet tezi, 1953.
Türkiye’de Halk Ağzından Derleme Sözlüğü, C. I-XII, TDK, Ankara 1963-82
 Kemal Edip (Kürkçüoğlu), *Urfa Ağızı*, İstanbul 1945
 Yurtışığı Hidayet; *Güdü Sözlüğü*, DTCF. mezuniyet tezi, 1974

KISALTMALAR

- A. D. Der. : Ana Dilden Derlemeler
 A. Köy. Der. : Arpaçay Köylerinden Derlemeler
 DS. : Türkiye’de Halk Ağzından Derleme Sözlüğü
 Erz. İli Ağızları : Erzurum İli Ağızları
 TS. : Türkçe Sözlük